

Biljana Otašević¹

Odsek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom
Sadu

Valentina Sekereš
Pokrajinski zavod
za ravnopravnost
polova, Novi Sad

PREDIKTORI NAVIJAČKOG IDENTITETA: DEMOGRAFSKI POKAZATELJI, DIMENZIJE REVIDIRANOG GRAYOVOG MODELA I KOGNICIJE O NASILJU

Većina teorijskih pristupa fenomenu sportskog navijanja usmerena je na objašnjenje nasilnog ponašanja organizovanih navijačkih grupa i uglavnom je zasnovana na disciplinarno ograničenim modelima. Osnovni cilj ovog rada bio je ispitivanje eksplanatorne moći modela predikcije navijačke identifikacije sportskih fanova, kojim su obuhvaćena tri seta varijabli: sociodemografski prediktori (pol, starost, obrazovanje, materijalni status), dispozicione karakteristike (dimenzije modela Grayove revidirane Teorije osetljivosti na potkrepljenje – Osetljivost na signale nagrade, Osetljivost na signale kazne, Borba, Bežanje i Blokiranje) i nasilne kognicije (mačizam i prihvatanje nasilja). Na uzorku od 147 ispitanika (54.4% ženskog pola), starosti između 16 i 61 godina, primenjeni su sledeći instrumenti: Upitnik navijačkog identiteta, Upitnik za procenu osetljivosti na potkrepljenje, Upitnik stavova prema nasilju i kratak upitnik o sociodemografskim karakteristikama. Rezultati hijerarhijske regresione analize sugerišu da svaki od prediktorskih setova (demografski, dispozicioni i kognitivni) ostvaruje značajan doprinos predikciji kriterijuma, ukazujući na važnost uključivanja svake od tri kategorije varijabli u model predikcije navijačke identifikacije. Pored toga, rezultati govore o značajnoj ulozi muškog pola i mačizma, kao samostalnih prediktora u konačnom modelu, dok je statistička značajnost doprinosa Bežanja, kao dimenzije ličnosti, nestala nakon uključivanja nasilnih kognicija u regresionu jednačinu. Posmatrani u celini, dobijeni rezultati ukazuju na neopravdanost pripisivanja agresivnosti, impulsivnosti i podržavanja nasilja visoko identifikovanim sportskim fanovima, budući da sama identifikacija sa timom nije povezana sa antisocijalnim i nasilnim obeležjima. Kao činioци koji doprinose navijačkom identitetu, u skladu sa ranijim istraživanjima, pokazale su se pripadnost muškom polu i maskulina orijentacija ka polnoj ulozi, izražena mačističkim stavovima i manifestnom neustrašivošću.

Ključne reči: navijački identitet, navijači, nasilne kognicije, mačizam

1 Adresa autora:
biljana216@yahoo.com.

Primljeno: 30. 06. 2015.
Primljena korekcija:
13. 08. 2015.
Prihvaćeno za štampu:
26. 08. 2015.

Sportska publika predstavlja fenomen koji postaje sve interesantniji predmet istraživanja iz oblasti psihologije, sociologije, politikologije i drugih srodnih disciplina (Marković, Stamenković i Živković, 2013). Prilikom određenja ovog pojma, u literaturi se naglašava razlika između sportske publike i organizovane navijačke grupe. Naime, sportska publika je povezana trenutnim interesom i po strukturi je neorganizovana, dok su navijačke grupe strukturisane, organizovane i vođene zajedničkim ciljem (Vejnović, 2014). U ovom radu, pod terminom „navijač“ podrazumevamo ne samo pripadnike organizovanih navijačkih grupa, već osobe koje favorizuju određeni sportski klub, bodre ga i raduju se njegovim uspesima (saglasno terminu *sports fan* u radovima Cashmore & Cleland, 2012; Jacobson, 2003; Jones, 1997; Wakefield & Wann, 2006; Wann, Royalty, & Roberts, 2000; Wann & Waddill, 2003; Wann, Waddill, & Dunham, 2004). Sledstveno ovakvom određenju, identifikacija sa sportskim timom, iliti navijački identitet, ovde je operacionalizovana kao doživljaj sličnosti, bliskosti i privrženosti drugim fanovima određenog kluba, odnosno samom klubu, kao i visoko vrednovanje i lični doživljaj zadovoljstva koji proizilazi iz identifikacije sa osobama okupljenim oko omiljenog tima (saglasno terminu *team identification* u radovima Branscombe & Wann, 1991; Wann, Carlson, & Schrader, 1999; Wann, Royalty, & Roberts, 2000).

U literaturi se navodi veći broj teorijskih pristupa fenomenu sportskog navijanja. Oni su većinom usmereni na objašnjenje nasilnog ponašanja organizovanih navijačkih grupa i uglavnom disciplinarno ograničeni, pa se tako podvlači razlika između bioloških, psiholoških i socijalnih pristupa (Vejnović, 2014), ili se pak, u kriminološkim i defendološkim teorijskim okvirima, težište interesovanja pomera na situacione faktore koji doprinose eskalaciji nasija na sportskim događajima (Milošević i Milašinović, 2011; Vejnović i Pavlović, 2012). Uprkos prepoznatoj potrebi za interdisciplinarnim pristupom (Lalić i Biti, 2009), ovo istraživačko polje oskudeva u pogledu obuhvatnih i kompleksnih eksplanatornih modela sportskog navijanja na našim prostorima.

Uloga navijača smatra se centralnom za identitet osobe koja se snažno identifikuje sa timom (Wann & Dolan, 1994). Identifikacija sa timom, baš kao i sa bilo kojom drugom grupom, prema teoriji socijalnog identiteta (Tajfel & Turner, 1979; Tajfel, 1981), nosi određenu dobit za individuu, budući da joj pruža osećaj pripadnosti i zajedništva (Jacobson, 2003). Nakon empirijskog otkrivanja agresivnih tendencija visoko identifikovanih sportskih fanova (Branscombe & Wann, 1992), identifikacija, definisana kao stepen doživljaja psihološke povezanosti sa sportskim timom, postaje varijabla koja se sve češće uključuje u modele nasilnog ponašanja sportskih fanova (Wann et al., 1999). Istraživanja navijačke identifikacije uglavnom se usmeravaju na njene efekte, najčešće nasilno ponašanje i agresivnost, ostavljajući tako prazninu u literaturi o procesu formiranja identiteta sportskih navijača (Jacobson, 2003; Trail, Fink, & Anderson, 2003). Retke studije koje se bave aspektima navijačkog identiteta izvan agresivnosti, razmatraju doživljaj pripadnosti i zajedništva, samopoštovanja, zabavu, estetske i artistske preferencije, lični razvoj, afili-

jativne potrebe, beg od svakodnevnog života, depresivnosti i alijenacije (Branscombe & Wann, 1991; Jacobson, 2003; Koppett, 1981; Wann, 1994, 2006; Wann & Dolan, 1994; Wann et al., 2000; Wann & Polk, 2007; Zillmann, Bryant, & Sapolsky, 1979).

Navijački identitet i stavovi prema nasilju

Navijanje se, kako u domaćoj tako i u stranoj literaturi, neretko povezuje sa nasilnim i agresivnim ponašanjem (Jovanović, 2013; Kerr, 2005; Lalić i Biti, 2009; Marković et al., 2013; Marjanović, 1990; Milošević i Milašinović, 2011; Perasović i Bartoluci, 2007; Savković, 2009; Tenenbaum, Stewart, Singer, & Duda, 1997; Terry & Jackson, 1985; Vejnović i Pavlović, 2012; Vejnović, 2014; Wakefield & Wann, 2006; Wann et al., 1999). Najveći broj modela ličnosti uvrštava agresivnost među bazične dispozicije – osobine koja je u većoj ili manjoj meri prisutna kod svih članova opšte populacije, i koja se može manifestovati na različite društveno prihvatljive ili neprihvatljive načine. S druge strane, nasilje podrazumeva nanošenje fizičke, psihološke ili materijalne štete drugim ljudima (Loza, 2003). Kada je reč o nasilju u sportu, ovim pojmom obuhvaćena je svaka verbalna ili neverbalna aktivnost jednog učesnika sportske aktivnosti (igrača, trenera, sudije, gledaoca), namenjena nanošenju povrede drugom učesniku u sportu (Bačanac, Petrović i Manojlović, 2010).

U ovom radu, osvrnuli smo se na dve kognitivne komponente relevantne za problem nasilnog navijačkog ponašanja: mačizam i prihvatanje nasilja. Prihvatanje nasilja odnosi se na podržavanje i opravdavanje nasilja kao prihvatljivog ponašanja u medijima i sportu, pa i u svakodnevnom životu (Walker, 2005). Mačizam se smatra posebnom formom maskuline ideologije (Fragoso & Kashubeck, 2000), koja podrazumeva stid vezan uz povlačenje, opravdavanje nasilnog odgovora na pretnju ili napad, stav prema kome biti nasilan znači biti muževan i snažan, dok se strah i nenasilno ponašanje izjednačavaju sa slabošću (Walker, 2005).

Konstrukcija i ekspresija nasilnog maskulinog stila predstavlja za većinu navijača-huligana centralni životni cilj (Dunning, Murphy, & Williams, 1988; Williams, Dunning, & Murphy, 1989, prema Hargreaves, 2002). Zajedno sa popularnošću fudbala, maskulina gledišta na moć, fizičku veličinu i snagu postajala su sve važnija zaljubljenicima u sport, a te vrednosti nastavile su da se prenose s kolena na koleno (Cashmore & Cleland, 2012). Za stereotipnu predstavu muževnosti vezuju se neustrašivost, nezavisnost, neekspresivnost, agresivnost, snaga, negiranje vlastite vulnerabilnosti, heteroseksualnost, supresija straha, te fizička demonstracija moći i dominacije (Gee, 2009; Goodey, 1997; Moynihan, 1998). U istraživanjima sportske publike, maskulinitet se pokazala kao najsnažniji prediktor motivacije za navijanje (Wann & Waddill, 2003) i pored statističke kontrole uticaja drugih relevantnih varijabli, među kojima je i biološki pol.

Navijački identitet i sociodemografija

Dosadašnji rezultati o demografskim obeležjima navijača donekle su kontradiktorni. Prema rezultatima istraživanja koje sprovode Wakefield i Wann (Wakefield & Wann, 2006), grupu visoko identifikovanih fanova karakteriše niži edukativni i materijalni status, mlađi uzrast i pretežno muški pol. Slične karakteristike navode i Lalić i Biti (2009) opisujući ekstremne navijače: reč je o mladim odraslim osobama i adolescentima, uglavnom muškog pola. Međutim, u nekoliko istraživanja sprovedenih na uzorcima studenata-sportskih fanova, nisu zabeležene polne razlike u identifikaciji sa sportskim timom (Branscombe & Wann, 1991; Wann et al., 2000; Wann & Dolan, 1994). Takođe, Lalić i Biti (2009) naglašavaju da su u pitanju „obični“ mladi ljudi, koji se prema socijalnim obeležjima ne razlikuju značajno od svojih vršnjaka.

Navijački identitet i osobine ličnosti

Wakefield i Wann (Wakefield & Wann, 2006) visoko identifikovane sportske navijače označavaju terminom „disfunkcionalni fanovi“, kako bi istakli sklonost ove grupe ka agresivnom, nasilnom, i problematično ponašanju. Ovi autori iznose pretpostavku da disfunkcionalne navijače odlikuju impulsivnost, antisocijalni stavovi i ponašanje i van sportskog setinga, i predlažu budućim istraživanjima usmeravanje na ispitivanje navedenih karakteristika, čije ispoljavanje, kako se pretpostavlja, biva dodatno podstaknuto atmosferom sportskih događaja. Pod ovom pretpostavkom može se očekivati povezanost navijačkog identiteta sa impulsivnim i agresivnim tendencijama, te sniženom anksioznošću, kao važnom antisocijalnom karakteristikom (Andershed, Gustafson, Kerr, & Stattin, 2002; Frick et al., 2008; Lynam et al., 2005). Cilj našeg istraživanja jeste da se utvrdi da li generalna sklonost ka agresivnom i impulsivnom reagovanju u raznim situacijama van sportskog konteksta, zajedno sa manifestnom neustrašivošću i sniženom anksioznošću, predviđa jačinu identifikacije sa timom. Čini se da adekvatan okvir za takav istraživački problem pruža revidirana Teorija osetljivosti na potkrepljenje (Gray & McNaughton, 2000), koja podrazumeva tri emocionalna sistema:

1. Sistem bihejvioralne inhibicije (BIS) predstavlja averzivni motivacioni sistem (Carver & White, 1994) i odgovara dimenziji anksioznosti (Smederevac i Mitrović, 2005). Osetljiv je na signale kazne, izostajanje nagrade i novinu. Odgovoran je za doživljavanje negativnih osećanja, kao što su strah, anksioznost, frustracija i tuga (Gray, 1981).

2. Sistem bihejvioralne aktivacije (BAS) kontroliše apetitivnu motivaciju i odgovara dimenziji impulsivnosti (Smederevac i Mitrović, 2005). Ovaj sistem je osetljiv na signale nagrade i izostajanja kazne. Njegova aktivnost stoji iza kretanja individue ka cilju. Odgovoran je za iskustva pozitivnih osećanja, kao što su nada, ushićenje i sreća (Gray, 1981).

3. Sistem Borba/Bežanje/Blokiranje odnosi se na reakcije u prisustvu stimulusa koji predstavljaju stvarnu pretnju i koji su neizbežni (Corr, 2002). Podsystem Borba predstavlja osnovu za borbenu ponašanje i uključuje agresivne reakcije u situacijama koje se procenjuju kao ugrožavajuće. Tipična ponašanja su uzvratanje agresije, spremnost na svađu i slično. Podsystem Bežanje obuhvata tendencije izbegavanja ugrožavajućih okolnosti, ulaganja napore da se pobegne iz već postojećih opasnih ili neugodnih situacija. Podsystem Blokiranje se odnosi na kočenje, nesposobnost reagovanja i sklonost panici u pretećim situacijama (Mitrović, Smederevac i Čolović, 2008).

Osnovni cilj istraživanja jeste da se različiti faktori navijačke identifikacije integrišu u jedan eksplanatorni model, u kome će demografski, dispozicioni i kognitivni elementi predstavljati činioce obuhvatnijeg prediktivnog modela, koji će doprineti boljem razumevanju fenomena sportskog navijanja. Drugi istraživački cilj odnosi se upravo na ispitivanje specifičnog doprinosa svakog od tri seta varijabli predikciji identifikacije sa timom. Na osnovu navedenih istraživanja (Adams et al., 2010; Cashmore & Cleland, 2012; Connell & Messerschmidt, 2005; Duncan & Messner, 1998; Gee, 2009; Jansen & Sabo, 1994; Lalić i Biti, 2009; Messner, 1990; Messner, 1990; Trujillo, 1991; Wakefield & Wann, 2006; Wann & Waddill, 2003) očekujemo da sociodemografske karakteristike, kao i osobine ličnosti i stavovi prema nasilju čine prediktorske skupove od kojih svaki ima značajan samostalan doprinos objašnjenju identifikacije sa timom, te da će se model koji obuhvata sve tri grupe prediktora pokazati kao bolji u smislu proporcije objašnjene varijanse u odnosu na modele koji obuhvataju samo jednu kategoriju varijabli.

Kada je reč o samostalnim doprinosima pojedinih prediktora, oslanjajući se na dosadašnja saznanja iz oblasti (Lalić i Biti, 2009; Wakefield & Wann, 2006) možemo očekivati povezanost sa polom (pri čemu će muški ispitanici pokazivati viši stepen identifikacije sa timom) i starošću i obrazovanjem (u negativnom smeru). Pretpostavljamo da će se u grupi dispozicionih varijabli kao značajni prediktori izdvojiti varijable koje odražavaju sklonost reakcijama anksioznosti, izbegavanja i proceni rizika (BIS i Bežanje), i to u negativnom smeru, kao i varijable koje odgovaraju impulsivnom i agresivnom ponašanju (BAS i Borba) u pozitivnom smeru (Wann et al., 1999). Takođe očekujemo da prihvatanje nasilja i mačizam značajno doprinose predikciji identifikacije sa timom. Pritom pretpostavljamo da će svi pomenuti prediktori biti u interakciji sa polom, odnosno, da će njihov efekat biti izraženiji u muškom poduzorku, u kome će individualne razlike u identifikaciji sa timom imati veću varijansu. Pretpostavka je da se kod osoba ženskog pola navedene karakteristike manifestuju nekim drugim oblicima ponašanja, koji nisu toliko specifični za muški pol koliko je to sportsko navijanje.

Metod

Uzorak i postupak

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 147 ispitanika (54.4% ženskog pola), starosti između 16 i 61 godina ($AS = 30.07$, $SD = 8.08$). Mada vrednost Kolmogorov–Smirnovljevog statistika ukazuje na odstupanje distribucije demografskih varijabli od normalne na nivou statističke značajnosti $p < .001$, pokazatelji zašiljenosti i zakrivljenosti sugerišu da ta odstupanja nisu velika u slučaju samoprocene materijalnog statusa (skjunis = -0.31 , kurtozis = -0.08), dok je distribucija godina starosti ispitanika pozitivno zakrivljena i leptokurtična (skjunis = 1.47 , kurtozis = 2.85).

Edukativni status ispitanika definisan je u 10 obrazovnih nivoa: bez škole ($n = 0$), osnovna škola ($n = 1$), učenik ($n = 1$), srednja škola – 3. stepen ($n = 6$), srednja škola – 4. stepen ($n = 35$), student ($n = 11$), viša škola ($n = 14$), osnovne studije ($n = 46$), master ($n = 33$), doktor nauka ($n = 0$). Zbog nemogućnosti da se ovako definisana varijabla tretira kao intervalna, usled nejednakosti intervala među nivoima, ispitanici su, za potrebe daljih analiza, kategorisani u dve grupe: osobe sa srednjoškolskim i nižim obrazovanjem kao najvišom završenom školom ($n = 43$) svrstani su u grupu niže obrazovanih, a svi ostali ($n = 104$) u kategoriju ispitanika višeg obrazovnog statusa.

Uzorak je prigodan – podaci su prikupljeni distribuiranjem *on-line* verzije upitnika putem društvenih mreža i elektronskom poštom, dostupnim adresama. Uzorkom su tako obuhvaćeni ispitanici bez obzira na to da li su u pitanju fanovi nekog određenog sporta, kluba, reprezentacije ili sportiste, ili pak osobe koje sport uopšte ne prate. Ispitanici su popunjavanju upitnika pristupali dobrovoljno, bez novčane ili bilo kakve druge naknade.

Instrumenti

Upitnik osetljivosti na potkrepljenje (UOP: Smederevac, Mitrović, Čolović, & Nikolašević, 2014). Upitnik se sastoji od 29 stavki s pridruženom četvorostepenom skalom za odgovore Likertovog tipa, i pet supskala koje predstavljaju operacionalizaciju pet sistema revidirane Teorije osetljivosti na potkrepljenje: Sistem bihejvioralne aktivacije – BAS, Sistem bihejvioralne inhibicije – BIS i sistem Borba/Bežanje/Blokiranje – BBB.

Upitnik stavova prema nasilju (The Maudsley Violence Questionnaire – MVQ: Walker, 2005). Upitnik se sastoji od 56 ajtema sa binarnim formatom odgovora (tačno–netačno). Stavkama je obuhvaćen niz kognicija (uverenja, distorzije, atribucije, itd.) koje čine stav jedne osobe prema nasilju. Instrument sadrži dve supskale: Mačizam – gledište kojim se nasilje smatra ključnim aspektom muževnosti, a miroljubivost znakom slabosti; i Prihvatanje nasilja – tendencija ka opravdavanju nasilnog ponašanja, posebno u slučajevima kada ono predstavlja odgovor na preteću situaciju.

Upitnik navijačkog identiteta – UNI. Upitnik je nastao tako što su, za potrebe ovog istraživanja, preformulisane stavke Skale nacionalnog identiteta (SNI: Cinnirella, 1997), kojima se meri stepen identifikacije sa nacionalnom grupom, tako da se tvrdnje iz upitnika sada odnose na identifikaciju sa timom (npr. stavka koja u originalnoj verziji glasi: „U kojoj meri se osećate blisko ostalim pripadnicima svoje nacije?“ preformulisana je u pitanje: „U kojoj meri se osećate blisko drugim navijačima Vašeg omiljenog kluba?“). Upitnik se sastoji od 7 tvrdnji sa petostepenom skalom za odgovore, čiji su ekstremi suprotstavljene kategorije (za navedeni primer one glase: „izrazito blisko“–„nimalo blisko“). Odgovori ispitanika najpre su rekodirani tako da veći broj označava viši stepen grupne identifikacije, a potom su izračunati sumacioni skorovi koji su podvrgnuti daljim analizama kao operacionalizacija identifikacije sa timom.

Tabela 1
Pouzdanost primenjenih mera na našem uzorku

Instrument	Skala	Broj stavki	α
UOP	Osetljivost na signale kazne	7	.75
	Osetljivost na signale nagrade	6	.73
	Borba	6	.71
	Bežanje	5	.60
	Blokiranje	5	.81
MVQ	Mačizam	42	.90
	Prihvatanje nasilja	14	.69
UNI	Identifikacija sa timom	7	.89

Rezultati

Distribucija skorova i deskriptivni pokazatelji Skale identifikacije sa timom

Vrednost Kolmogorov-Smirnovljevoj statistici ukazuje na značajno odstupanje distribucije sumacionih skorova na skali UNI do normalne, zaravnjenosti i zakrivljenosti u pravcu nižih rezultata (Tabela 2).

Tabela 2
Deskriptivne karakteristike Skale identifikacije sa timom

	<i>K-S</i>	<i>p(K-S)</i>	Min	Maks	<i>AS</i>	<i>SD</i>	Zakrivljenost	Spljoštenost
Identifikacija sa timom	0.09	.003	7	35	17.76	7.11	0.38	-0.70

Napomena. *K-S* = Kolmogorov-Smirnovljeva statistika; *p(K-S)* = nivo značajnosti Kolmogorov-Smirnovljevoj statistici; Min = minimalna vrednost skora na

skali; Maks = maksimalna vrednost skora na skali; AS = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija.

Relacije demografskih, dispozicionih i kognitivnih varijabli sa identifikacijom sa timom

Statistička obrada podataka sprovedena je primenom hijerarhijske regresione analize, u svrhu utvrđivanja specifičnog doprinosa tri seta varijabli objašnjenju individualnih razlika u identifikaciji sa timom. Prediktorske varijable su grupisane u tri kategorije. Sociodemografske varijable uključuju starost, pol, obrazovanje i materijalni status. Dimenzije revidirane Teorije osetljivosti na potkrepljenje čine set dispozicionih varijabli. Treći skup eksplanatornih varijabli uključuje kognitivne dimenzije: Mačizam i Prihvatanje nasilja. Korelacije među prediktorima, izražene Pearsonovim koeficijentima, prikazane su u Tabeli 3.

Tabela 3

Interkorelacije prediktorskih varijabli u regresionoj analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1									
2	.25**	1								
3	-.09	.02**	1							
4	.14*	.23**	-.05	1						
5	.09	.25**	-.11	.16*	1					
6	-.15*	-.24**	-.14*	.01	-.24**	1				
7	-.15*	-.01	-.05	-.06	.03	.37***	1			
8	.05	.38***	-.02	.1	.40***	-.15*	.02	1		
9	-.05	.25**	-.07	-.03	.66***	-.24**	.09	.37***	1	
10	-.07	-.35***	-.18*	-.12	.08	.17*	.19*	-.28***	.05	1
11	-.19*	-.35***	-.15*	-.13	.04	.17*	.11	-.05	.07	.49***

Napomena. 1 = obrazovanje; 2 = pol; 3 = starost; 4 = materijalni status; 5 = BIS; 6 = BAS; 7 = Borba; 8 = Bežanje; 9 = Blokiranje; 10 = Mačizam; 11 = Prihvatanje nasilja.

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Po sprovođenju preliminarnih analiza, kojima je potvrđena zadovoljenost uslova za primenu multiple regresije (pretpostavke normalnosti, linearosti, multikolinearnosti i homogenosti varijanse), sprovedena je hijerarhijska regresiona analiza, gde je kriterijska varijabla (sumacioni skorovi na skali identifikacije sa timom) regresirana na sukcesivno proširen set prediktora

(Tabela 4). Redosled unošenja prediktorskih blokova u regresionu jednačinu utvrđen je po principu opštosti: od opštijih i bazičnijih prema specifičnijim konstruktima. U prvom koraku unet je set sociodemografskih varijabli, koje zajedno objašnjavaju 20% varijanse u individualnim razlikama identifikacije sa navijačkom grupom, pri čemu jedino pol ostvaruje samostalan statistički značajan doprinos. U drugom koraku, u regresionu jednačinu uvrštene su dispozicione varijable, kojima je objašnjeno dodatnih 6.6% varijanse kriterijuma. Pol u drugom modelu ostaje najuticajnija varijabla, a od dimenzija ličnosti jedino Bežanje ostvaruje značajan doprinos predikciji identifikacije sa timom. Nakon unošenja kognitivnih prediktora u trećem koraku, eksplanatorna moć modela poboljšana je za 4.9% objašnjene varijanse. U konačnom modelu, status samostalnih prediktora imaju pol i Mačizam, dok je uticaj Bežanja pao ispod nivoa statističke značajnosti, što je očekivano budući da sa Mačizmom deli značajan deo zajedničke varijanse (8%).

Tabela 4

Hijerarhijska regresiona analiza: tri modela predikcije identifikacije sa timom

Prediktor	Model 1	Model 2	Model 3
Obrazovanje	-.12	-.09	-.11
Pol	-.41***	-.33***	-.27**
Starost	-.04	-.03	.00
Materijalni status	.03	.06	.08
BIS		-.10	-.16
BAS		.05	.04
Borba		.09	.05
Bežanje		-.23**	-.15
Blokiranje		.15	.13
Mačizam			.28**
Prihvatanje nasilja			-.06
R^2	.20	.27	.32
F	8.85***	5.50***	5.64***
ΔF	8.85***	2.46*	4.84**

Napomena. Prikazani su standardizovani beta koeficijenti.

*** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

S obzirom na veliki broj mogućih interakcija u prediktorskom setu, kako bi se minimizirao rizik od greške tipa 1, statistička značajnost doprinosa interakcije proverena je jedino u slučaju interakcija demografskih, dispozicionih i kognitivnih varijabli sa polom, budući da je njihovo ispitivanje zasnovano

na pretpostavkama koje se temelje na odgovarajućim empirijskim nalazima (Lalić i Biti, 2009; Wakefield & Wann, 2006). U cilju ispitivanja interakcije pola i drugih prediktora, hijerarhijskom regresionom analizom proveren je doprinos interakcije parova varijabli objašnjenju individualnih razlika u identifikaciji sa timom. Kvantitativna mera interakcije dva prediktora operacionalno je definisana kao njihov proizvod (Cohen & Cohen, 1983).

Rezultati pokazuju da, izuzev u slučaju dimenzije Bežanje, doprinos interakcije eksplanatornoj moći modela ne doseže nivo statističke značajnosti, odnosno, odbacuje se hipoteza da se efekat demografskih, dispozicionih i kognitivnih varijabli na identifikaciju sa timom razlikuje značajno među polovima. Kada je, pak, u pitanju Bežanje, interakcija ove dimenzije sa polom objašnjava dodatnih 2.4% varijanse identifikacije sa timom, ostvarujući tako statistički značajan doprinos prediktivnoj moći modela ($\Delta F = 4.83, p < .05$). U svrhu interpretacije ove interakcije, sprovedeno je testiranje statističke značajnosti regresionih funkcija prediktora na dva nivoa moderatorske varijable (Jaccard, Turrisi, & Wan, 1990), tj. posebno za muški i ženski pol. Rezultati sugerišu odsustvo povezanosti Bežanja i navijačke identifikacije na ženskom poduzorku ($\beta = .18, p = .12$), dok se u grupi muških ispitanika Bežanje, sa negativnim predznakom, pokazalo kao značajan prediktor doživljaja psihološke povezanosti sa navijačima omiljenog sportskog kluba ($\beta = -.39, p < .01$).

Ovaj rezultat može biti posledica same prirode dimenzije Bežanje, čiji se predmet merenja može razlikovati na muškom i ženskom uzorku. Naime, moguće je da niski skorovi na ovoj dimenziji na muškom poduzorku odražavaju negiranje straha i anksioznosti, karakteristično za izražen maskulini stav. Provera ove hipoteze, sprovedena je *post-hoc* ispitivanjem značajnosti regresionih funkcija sa Bežanjem kao prediktorom i Mačizmom kao kriterijumom odvojeno na muškom i ženskom poduzorku. Rezultati su podržali hipotezu ukazavši na to da povezanost Bežanja i Mačizma na ženskom poduzorku nije statistički značajna ($\beta = .18, p > .05$), dok su na muškom poduzorku niži skorovi na Bežanju zaista povezani sa izraženijim Mačizmom ($\beta = -.32, p < .01$).

Diskusija

Mada svaki od tri seta prediktora (demografskih, dispozicionih i kognitivnih) ima značajnu ulogu u objašnjenju identifikacije sa timom, rezultati demonstriraju prednosti obuhvatnijeg modela u objašnjavanju varijanse identifikacije sa timom.

U istraživanjima koja polaze od psihološkog okvira socijalno-demografske odlike najčešće imaju status kontrolnih varijabli, dok dispozicione karakteristike predstavljaju osnovni predmet interesovanja. Dobijeni rezultati ne podržavaju takav pristup, s obzirom na to da uključivanje dispozicionih varijabli u regresioni model poboljšava njegovu eksplanatornu moć za, iako statistički značajnu, ipak relativno malu količinu objašnjene varijanse. Rezul-

tati takođe pokazuju da se uključivanjem kognitivnih komponenti u regresioni model značajno upotpunjuje slika o determinantama navijačkog identiteta, nakon čega niti jedna od dimenzija ličnosti nema status statistički značajnog prediktora navijačke identifikacije.

Saglasno našoj hipotezi i rezultatima dosadašnjih istraživanja (Lalić i Biti, 2009; Wakefield & Wann, 2006), ispoljile su se značajne polne razlike, i to u očekivanom smeru – muški ispitanici pokazuju u proseku viši stepen identifikacije sa timom u odnosu na ispitanice. Uprkos istraživanjima koja ukazuju na nepostojanje polnih razlika u navijanju na uzorku studenata (Branscombe & Wann, 1991; Wann & Dolan, 1994; Wann et al., 2000), izgleda da u obuhvatnijem uzorku iz naše populacije, pored indirektnog efekta, na koji ukazuje smanjenje samostalnog doprinosa nakon uključivanja nasilnih kognicija i osobina ličnosti u model, biološki pol ostvaruje i značajan direktan efekat na identifikaciju sa timom. Očekivana povezanost sa starošću izostala je, verovatno usled izrazite zakrivljenosti i zašiljenosti distribucije godina starosti na našem uzorku, odnosno zbog činjenice da veći deo uzorka čine ispitanici mlađe životne dobi, što je onemogućilo ispoljavanje ove povezanosti. Takođe, suprotno očekivanjima, nije se ispoljila povezanost navijačkog identiteta sa materijalnim i obrazovnim statusom. Rezultati govore u prilog stanovištu koje zagovaraju Lalić i Biti (2009) da je reč o „običnim“ ljudima, koji ne odstupaju značajno po socijalno-ekonomskom statusu, bar kada se radi o navijačima – „sportskim fanovima“. Moguće je da se razlike u ovim odlikama ispoljavaju tek kada su u pitanju pripadnici organizovanih navijačkih grupa.

U celini gledano, rezultati ne potvrđuju naše hipoteze o bazičnim dispozicijama kao prediktorima identifikacije sa timom. Pretpostavka Wanna i saradnika (Wann et al., 1999) da visoko identifikovani navijači ispoljavaju trajne i stabilne tendencije ka impulsivnosti, antisocijalnim stavovima i ponašanju u raznim situacijama koje nisu ograničene na sportske događaje, nije našla potporu u našim rezultatima. Snižena anksioznost (BIS), impulsivnost (BAS) i agresivnost (Borba) – nisu se pokazale kao značajni prediktori navijačkog identiteta. Moguće je da se pretpostavljene relacije ispoljavaju u grupi organizovanih navijača – nasilnika, huligana, a kada je reč o navijačima – sportskim fanovima, dispozicione varijable nemaju ulogu u njihovoj identifikaciji sa omiljenim timom. Od dimenzija revidirane Teorije osetljivosti na potkrepljenje, jedino Bežanje predstavlja značajan prediktor navijačke identifikacije, i to tako da niži postignuti skor na ovoj dimenziji predviđa viši stepen identifikacije sa timom, kao što je predviđeno istraživačkom hipotezom. Međutim, nakon uključivanja kognicija o nasilju, Bežanje prestaje da bude značajan prediktor navijačkog identiteta, što se moglo očekivati, s obzirom na veliki deo zajedničke varijanse Mačizma i Bežanja. Negativna korelacija ove dve dimenzije prepoznata je i u ranijim istraživanjima (Mitrović, Smederevac, Čolović, Kodžopeljić, & Dinić, 2014), i verovatno je povezana sa tendencijom visoko maskulinih osoba ka manifestovanju neustrašivosti i supresiji straha. Povezanost sporta i muževnosti uveliko je prepoznata među istraživačima iz ove oblasti (Adams,

Anderson, & McCormack, 2010; Cashmore & Cleland, 2012; Connell & Messerschmidt, 2005; Gee, 2009; Jansen & Sabo, 1994; Messner, 1990; Trujillo, 1991).

Premda dve dimenzije nasilnih kognicija počivaju na sličnim psihološkim konstruktima, njihovi efekti na identifikaciju sa timom se razlikuju. Dok Mačizam predstavlja značajan prediktor navijačkog identiteta, Prihvatanje nasilja ne ostvaruje značajnu povezanost sa identifikacijom sa timom. Moguće je da Prihvatanje nasilja dolazi do izražaja kao prediktor učešća u nasilnim navijačkim aktivnostima organizovanih huliganskih grupa, dok favorizovanje i bodrenje određenog kluba nije povezano sa ovom vrstom nasilnih kognicija. Stoga je moguće da i povezanost sa Mačizmom odražava ulogu maskuliniteta u navijačkoj identifikaciji, pre nego same kognitivne aspekte nasilnog ponašanja. Orijentacija ka polnoj ulozi (maskulinitet/femininitet) doprinosi motivaciji ka sportskom navijanju nezavisno od samog biološkog pola (Wann & Waddill, 2003; Wann et al., 2004). Drugim rečima, što je izraženiji mačizam jedne individue, bez obzira na njen pol, snažniji je njen doživljaj identifikacije sa timom (Wann et al., 2004).

Hipoteza o polnim razlikama u efektima demografskih, dispozicionih i kognitivnih varijabli na identifikaciju sa timom, potvrđena je u slučaju dimenzije Bežanje. Naime, povezanost nižih skorova na dimenziji Bežanje sa izraženošću navijačkog identiteta značajna je na muškom, ali ne i na ženskom poduzorku. Moguće je da takav rezultat proizilazi iz razlika u predmetu merenja dimenzije Bežanje na muškom i ženskom poduzorku. Pretpostavku da među muškim ispitanicima ova dimenzija odražava manifestnu neustrašivost, hrabrost i maskulinu supresiju straha, proverili smo *post hoc* analizom. Dobijeni rezultati podržali su ovu hipotezu: povezanost Mačizma i Bežanja pokazala se značajnom na muškom poduzorku, dok se među ispitanicima nisu ispoljile značajne relacije ove dve dimenzije. Pretpostavka je da se takve polne razlike vezane za anksioznost i strah neguju i promoviraju procesom socijalizacije polne uloge (McLean & Anderson, 2009).

Rezultati ukazuju na neopravdanost pripisivanja agresivnosti, impulsivnosti i podržavanja nasilja sportskim fanovima koji favorizuju određeni tim, navijaju za njega, raduju se njegovim uspesima i identifikuju se sa drugim navijačima tog kluba. Sama identifikacija sa timom, sudeći prema rezultatima našeg istraživanja, nije povezana sa antisocijalnim i nasilnim obeležjima. Ono što se, pak, ističe kao važan faktor identifikacije sa timom jeste ne samo biološki pol, već i orijentacija ka polnoj ulozi, koja se, kako se čini, ogleda u mačističkim stavovima i manifestnoj neustrašivosti.

U ovom radu osvrnuli smo se na samo nekoliko determinanti identifikacije sa navijačkom grupom. Međutim, navijački identitet predstavlja fenomen daleko širi od nasilnog ponašanja koji, pored agresivnosti, obuhvata i druge kognitivne, afektivne i bihevioralne komponente (Jones, 1997). Na budućim istraživanjima ostaje ispitivanje drugih potencijalnih izvora varijanse navijačkog identiteta, kao što su npr. samopoštovanje, različiti socijalni motivi, situacione i druge varijable. Posebno zanimljivo i korisno bilo bi istraživanje

usmereno na detaljnije razmatranje razlika između sportskih fanova i pripadnika organizovanih navijačkih grupa, kao i između navijača u različitim sportskim disciplinama.

Reference

- Adams, A., Anderson, E., & McCormack, M. (2010). Establishing and challenging masculinity: The influence of gendered discourses in organized sport. *Journal of Language and Social Psychology, 29*, 278–300. doi: 10.1177/0261927X10368833
- Andershed, H., Gustafson, S. B., Kerr, M., & Stattin, H. (2002). The usefulness of self-reported psychopathy-like traits in the study of antisocial behaviour among non-referred adolescents. *European Journal of Personality, 16*, 383–402. doi: 10.1002/per.455
- Baćanac, Lj., Petrović, N. i Manojlović, N. (2010). *Istraživanje nasilja u sportu Srbije – rezime i preporuke*. Beograd: Ministarstvo za omladinu i sport.
- Branscombe, N. R., & Wann, D. L. (1991). The positive social and self concept consequences of sports team identification. *Journal of Sport & Social Issues, 15*, 115–127. doi: 10.1177/019372359101500202
- Branscombe, N. R., & Wann, D. L. (1992). Physiological arousal and reactions to outgroup members during competitions that implicate an important social identity. *Aggressive Behavior, 18*, 85–93. doi: 10.1002/1098-2337(1992)18:2<85::AID-AB2480180202>3.0.CO;2-9
- Carver, C., & White, T. (1994). Behavioral inhibition, behavioral activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 319–333. doi: 10.1037/0022-3514.67.2.319
- Cashmore, E., & Cleland, J. (2012). Fans, homophobia and masculinities in association football: Evidence of a more inclusive environment. *The British Journal of Sociology, 63*, 370–387. doi: 10.1111/j.1468-4446.2012.01414.x
- Cinnirella, M. (1997). Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy. *British Journal of Social Psychology, 36*, 19–31. doi: 10.1111/j.2044-8309.1997.tb01116.x
- Cohen, J., & Cohen, P. (1983). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity rethinking the concept. *Gender & Society, 19*, 829–859. doi: 10.1177/0891243205278639
- Corr, P. (2002). J. A. Gray's reinforcement sensitivity theory: Tests of the joint subsystems hypothesis of anxiety and impulsivity. *Personality and Individual Differences, 33*, 511–532. doi: 10.1016/S0191-8869(01)00170-2
- Duncan, M. C., & Messner, M. A. (1998). The media image of sport and gender. *MediaSport, 170–185*.

- Dunning, E., Murphy, P. J., & Williams, J. (2014). *The roots of football hooliganism (RLE sports studies): An historical and sociological study* (Vol. 2). New York: Routledge.
- Fragoso, J. M., & Kashubeck, S. (2000). Machismo, gender role conflict, and mental health in Mexican American men. *Psychology of Men & Masculinity, 1*, 87. doi: 10.1037/1524-9220.1.2.87
- Frick, P. J., & White, S. F. (2008). Research review: The importance of callous-unemotional traits for developmental models of aggressive and antisocial behavior. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49*, 359–375. doi: 10.1111/j.1469-7610.2007.01862.x
- Gee, S. (2009). Mediating sport, myth, and masculinity: The National Hockey League's "Inside the Warrior" advertising campaign. *Sociology of Sport Journal, 26*, 578.
- Goodey, J. (1997). Boys don't cry masculinities, fear of crime and fearlessness. *British Journal of Criminology, 37*, 401–418.
- Gray, J. A. (1981). A critique of Eysenck's theory of personality. In H. J. Eysenck (Ed.), *A model for personality* (pp. 246–276). Berlin: Springer-Verlag.
- Gray, J. A., & McNaughton, N. (2000). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the functions of the septo-hippocampal system* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Hargreaves, J. (2002). *Sporting females: Critical issues in the history and sociology of women's sport*. New York: Routledge.
- Jaccard, J., Turrisi, R., & Wan, C. K. (1990). *Interaction effects in multiple regression*. Newbury Park, CA: Sage.
- Jacobson, B. (2003). The social psychology of the creation of a sports fan identity: A theoretical review of the literature. *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology, 5*(2), 1–14.
- Jansen, S. C., & Sabo, D. (1994). The sport/war metaphor: Hegemonic masculinity, the Persian Gulf War, and the new world order. *Sociology of Sport Journal, 11*, 1–17.
- Jones, I. (1997). Mixing qualitative and quantitative methods in sports fan research. *The Qualitative Report, 3*(4), 1–8.
- Jovanović, M. D. (2013). Aksiološki aspekti neetičkog ponašanja sportista i navijača. *Menadžment u sportu, 4*(1), 25–34.
- Kerr, J. (2005). *Rethinking aggression and violence in sport*. London: Routledge.
- Koppett, L. (1981). *Sports illusion, sports reality: A reporter's view of sports, journalism, and society*. University of Illinois Press.
- Lalić, D., & Biti, O. (2009). Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj. *Politička misao, 45*, 247–272.
- Loza, W. (2003). Predicting violent and nonviolent recidivism of incarcerated male offenders. *Aggression and Violent Behavior, 8*(2), 175–203. doi: 10.1016/S1359-1789(01)00055-6
- Lynam, D. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., Raine, A., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2005). Adolescent psychopathy and the Big Five: Results from two

- samples. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 431–443. doi: 10.1007/s10648-005-5724-0
- Marjanović, R. (1990). Nasilje sportske publike. *Kultura*, 88/90, 55–66.
- Marković, M., Stamenković, M. i Živković, M. (2013). Nasilje u sportu i njegovi akteri u savremenom društvu. *Teme*, 2, 939–952.
- McLean, C. P., & Anderson, E. R. (2009). Brave men and timid women? A review of the gender differences in fear and anxiety. *Clinical Psychology Review*, 29, 496–505. doi: 10.1016/j.cpr.2009.05.003
- Messner, M. A. (1990). When bodies are weapons: Masculinity and violence in sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 25, 203–220. doi: 10.1177/101269029002500303
- Milošević, G. i Milašinović, S. (2011). Nasilje navijačkih grupa u Srbiji i kriminalitet maloletnika. *Teme*, 2, 495–510.
- Mitrović, D., Smederevac, S. i Čolović, P. (2008). Evaluacija reformulisane Teorije osetljivosti na potkrepljenje. *Psihologija*, 41, 555–575. doi: 10.2298/PSI0804555M
- Mitrović, D., Smederevac, S., Čolović, P., Kodžopeljić, J., & Dinić, B. (2014). Personality prototypes based on dimensions of the revised reinforcement sensitivity theory among prisoners and non-prisoners. *Personality and Individual Differences*, 69, 50–55. doi:10.1016/j.paid.2014.05.004
- Moynihan, C. (1998). Theories in health care and research: Theories of masculinity. *BMJ: British Medical Journal*, 317, 1072.
- Perasović, B. i Bartoluci, S. (2007). Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu. *Sociologija i Prostor*, 45, 105–119.
- Savković, M. (2010). Kontekst i implikacije huliganskog nasilja u Srbiji. *Bezbednost Zapadnog Balkana*, 5, 97–99.
- Smederevac, S. i Mitrović, D. (2005). Problemi upitničke operacionalizacije dimenzija Grayove Teorije osetljivosti na potkrepljenje. *Psihologija*, 38, 311–326. doi: 10.2298/PSI0804555M
- Smederevac, S., Mitrović, D., Čolović, P., & Nikolašević, Ž. (2014). Validation of the measure of Revised reinforcement theory constructs. *Journal of Individual Differences*, 35, 12–21. doi: 10.1027/1614-0001/a000121
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup relations. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tenenbaum, G., Stewart, E., Singer, R. N., & Duda, J. (1997). Aggression and violence in sport: An ISSP position stand. *Sport Psychologist*, 11, 1–7.
- Terry, P. C., & Jackson, J. J. (1985). The determinants and control of violence in sport. *Quest*, 37, 27–37. doi: 10.1080/00336297.1985.10483817
- Trail, G. T., Fink, J. S., & Anderson, D. F. (2003). Sport spectator consumption behavior. *Sport Marketing Quarterly*, 12(1), 8–17.

- Vejnović, D. (2014). *Nasilje i sport*. Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.
- Vejnović, D. i Pavlović, G. (2012). Nasilno ponašanje navijačkih grupa na sportskim priredbama – utakmicama u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. U Simović, S. (Ur.), *Antropološki aspekti sporta, fizičkog vaspitanja i rekreacije: zbornik radova III međunarodnog naučnog skupa "Antropološki aspekti sporta, fizičkog vaspitanja i rekreacije"*. (str. 161-172). Banja Luka: Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta.
- Wakefield, K. L., & Wann, D. L. (2006). An examination of dysfunctional sport fans: Method of classification and relationships with problem behaviors. *Journal of Leisure Research*, 38, 168–186.
- Walker, J. S. (2005). The Maudsley Violence Questionnaire: Initial validation and reliability. *Personality and Individual Differences*, 38(1), 187–201. doi: 10.1016/j.paid.2004.04.001
- Wann, D. L. (1994). The "noble" sports fan: The relationships between team identification, self-esteem, and aggression. *Perceptual and Motor Skills*, 78, 864–866. doi: 10.2466/pms.1994.78.3.864
- Wann, D. L. (2006). Understanding the positive social psychological benefits of sport team identification: The team identification-social psychological health model. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 10, 272. doi: 10.1037/1089-2699.10.4.272
- Wann, D. L., & Dolan, T. J. (1994). Attributions of highly identified sports spectators. *Journal of Social Psychology*, 134, 783–792.
- Wann, D. L., & Polk, J. (2007). The positive relationship between sport team identification and belief in the trustworthiness of others. *North American Journal of Psychology*, 9, 251–256.
- Wann, D. L., & Waddill, P. J. (2003). Predicting sport fan motivation using anatomical sex and gender role orientation. *North American Journal of Psychology*, 5, 485–499.
- Wann, D. L., Carlson, J. D., & Schrader, M. P. (1999). The impact of team identification on the hostile and instrumental verbal aggression of sport spectators. *Journal of Social Behavior and Personality*, 14, 279–286.
- Wann, D. L., Waddill, P. J., & Dunham, M. D. (2004). Using sex and gender role orientation to predict level of sport fandom. *Journal of Sport Behavior*, 27, 367–377.
- Wann, D., Royalty, J., & Roberts, A. (2000). The self-presentation of sport fans: Investigating the importance of team identification and self-esteem. *Journal of Sport Behavior*, 23, 198–206.
- Zillmann, D., Bryant, J., & Sapolsky, B. S. (1979). The enjoyment of watching sports contests. In J. H. Goldstein (Ed.), *Sports, games, and play: Social and psychological viewpoints* (pp. 297–335). New York: Erlbaum.

Biljana Otašević

Department of
Psychology,
Faculty of Philosophy,
University of Novi Sad

Valentina Sekereš

Gender Equality
Institute, Novi Sad

PREDICTORS OF SPORTS FAN IDENTIFICATION: DEMOGRAPHICS, REVISED REINFORCEMENT SENSITIVITY THEORY DIMENSIONS AND VIOLENT COGNITIONS

Most theoretical approaches to the phenomenon of sports fandom focused on the explanation of violent behavior of organized hooligan groups and are mostly based on the multidisciplinary models. The main objective of this study was to examine the explanatory power of the predictive model of team identification, which covers three sets of variables: socio-demographic predictors (gender, age, education, financial status), dispositional characteristics (the dimensions of the Gray's revised Reinforcement sensitivity theory – behavioral inhibition system, behavioral activation system, fight, flight, and freeze) and violent cognitions (machismo and acceptance of violence). A total of 147 respondents (54.4% females), aged between 16 and 61 years, completed the following instruments: the Team Identification Scale, the Reinforcement Sensitivity Questionnaire, the Maudsley Violence Questionnaire, and a brief questionnaire on socio-demographic characteristics. The results of hierarchical regression analysis suggest that each of the predictor sets (demographic, cognitive, and dispositional) makes a significant contribution to the prediction of the criterion variable. This indicates the importance of each of the three categories of variables in prediction of team identification. In addition, the results show the important role of the male gender and machismo, as independent predictors in the final model, while the contribution of Flight lost its significance after including violent cognitions in the regression equation. As a whole, the results indicate that it is unjustified to attribute aggression, impulsivity, and attitudes supporting violence to highly identified sports fans, because identification with the team itself is not associated with antisocial and violent characteristics. In accordance with previous studies, factors that contribute to team identification have proven to be the male sex and masculine gender role orientation, expressed through macho attitudes and overt fearlessness.

Keywords: team identification, sports fans, violent cognitions, machismo